

ČESKÁ ZEMĚDĚLSKÁ UNIVERZITA V PRAZE

PROVOZNĚ EKONOMICKÁ FAKULTA

Katedra ekonomických teorií

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

**Struktura vlastnictví a současné možnosti
financování vybraných památkových objektů v ČR**

**Structure Of The Ownership And Contemporary Possibilities Of Finance
Selected Cultural Memorial Objects In The Czech Republic**

Vypracoval: Ondřej Kodr

Vedoucí práce: Ing. Andrea Ecková, Ph.D.

Praha 2007 ©

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma „Struktura vlastnictví a současné možnosti financování vybraných památkových objektů v ČR” zpracoval samostatně a za použití uvedených zdrojů.

V Praze dne:.....

Podpis:.....

Ondřej Kodr

Poděkování

Tímto bych chtěl poděkovat Ing. Andree Eckové, Ph.D. za odborné vedení a rady při zpracování bakalářské práce.

Dále bych chtěl poděkovat všem správcům a kastelánům památkových objektů a všem lidem pracujícím v oblasti památkové péče, kteří mě poskytli uvedené informace.

Souhrn

Kulturní památkové objekty se nacházejí na území každého státu a jsou součástí jeho kulturního odkazu. Jejich financování je však rozdílné a mnohdy obtížné. Každý stát by měl dbát na zachování těchto památek, protože jsou kulturním dědictvím nejen tohoto státu, ale lidstva jako celku.

Cílem této práce je ukázat rozdílné druhy vlastnictví památkových objektů, ke kterým docházelo v průběhu staletí. Snaží se postihnout typy finančních prostředků, které mohou jednotlivé subjekty využít ke svému financování. Ukazuje v jakých případech může použít peníze z dotací a podobných příspěvků a kdy si musí vystačit z vlastními prostředky. Vysvětluje nám působení památkové péče a objasňuje roli státu v tomto sektoru.

V praktické části byla pozornost detailněji zaměřena na porovnání čtyř konkrétních případů kulturních památkových objektů. Byla na nich ukázána různá forma vlastnictví. Na tyto rozdílné formy navazují i rozdílné možnosti použití financí, které jsou u každého druhu vlastnictví památkových objektů rozdílné.

Klíčová slova

Památka, kulturní památka, národní kulturní památka, státní památková péče, UNESCO, PZAD, havarijní program, nadace, Norské fondy, strukturální fondy Evropské unie.

Summary

Cultural Memorial Objects are on the property of each country and they are part of its cultural references. But their financing is often different and difficult. Each country should be responsible for keeping those Memorials because they are not only a cultural inheritance of this country but the entire people.

The goal of this thesis is to compare the different type of ownership of the cultural objects which happened over time. It attempts to show all financial resources available for each object to use for their financing. It shows in which cases they can use grants and when they have to do it independently.

It shows us work of cultural care as a type of organization and explains the role of the state in this sector.

The practical part was focused to four certain cases of Cultural Memorial Objects. In these cases it was shown different forms of ownership. To these forms are connected different methods of financing, which is unique to each type of ownership of memorial objects.

Key words

Memorial, Cultural Memorial, National Cultural Memorial, State Cultural Care, UNESCO, PZAD, Dotation, Grant, Fond of Norway, Structural fund of Europe.

Obsah

Úvod.....	7
Cíl práce a metodika.....	9
Literární rešerše.....	10
Praktická část.....	22
<i>Hrubý Rohovec</i>	23
<i>Hrad Trosky</i>	27
<i>Hrad valdštejn</i>	32
<i>Hrad Kost</i>	36
Závěr.....	41
Použitá literatura.....	43
Přílohy.....	45

Úvod

Památka, kulturní památka, památková péče to jsou pojmy řekněme známé, často používané, ale jejich obsah nám již tak zcela jasný není. Rovněž vztah k památkám jako takovým je přinejmenším velmi složitý a komplikovaný.

Většina a nebojím se tvrdit, že naprostá většina lidí má k památkám kladný vztah, že téměř každý občan naší země vědomě a cíleně nějaké památky obdivoval. V tomto přesvědčení mě utvrzuje množství lidí, které potkávám v různých památkových objektech po celý rok. Ale nejvíce mě o lásce a obdivu našeho národa k památkám utvrzuje velká akce Pražská muzejní noc. Ta letošní, která proběhla v sobotu 16. června a byla v pořadí již čtvrtá, mě dokonce přivedla na chvíli na myšlenku, že té příští se snad nezúčastním, jelikož počet těch, kteří se chtěli obohatit novými poznatky nebo jen potěšit se svými oblíbenými objekty, uměleckými díly a podobně, bylo skutečně až příliš. Napadlo mě, že neinformovaný cizinec by musel považovat Čechy, kteří stojí fronty u různých muzeí, galerií a historických budov celou noc (tedy od 19:00 hod. do 1:00 hod.), za nejkulturnější národ na světě. Co způsobuje tak velký zájem obyvatel o tuto akci? Samozřejmě prvotně je to kladný vztah a náklonnost k památkám, umění a kultuře vůbec. Ten kdo tento zájem nemá většinou asi nepřijde. Ale velký význam v počtu účastníků této akce způsobuje volný a někde pouze symbolický vstup. A rázem jsme u druhé stránky našeho vztahu k památkám, tedy kolik jsme ochotni vložit nejen do vstupného, ale i jinak pomoci k údržbě a zachování památek a to jak každý sám tak také kolik je ochotna do této oblasti investovat společnost jako celek. Mám zato, že v okamžiku, kdy by investice do památek měla zasáhnout a omezit uspokojování dalších potřeb nejen jednotlivce ale i společnosti, pak se vřelost vztahu k nim všeobecně ochladí.

To je ovšem již zcela patrné při tvorbě rozpočtu a uvolňování prostředků na oblast kultury a tedy i památek. V tuto chvíli je téma kulturního dědictví politiky opomíjené, když ho v jiných situacích rádi připomínají a poukazují na jeho obrovský význam pro identitu společnosti, vývoj kultury a výchovy dalších generací.

Vychází mi tedy že pouze dostatečně vzdělaná, uvědomělá a také ekonomicky silná společnost je schopná o své památky pečovat s dostatečnou razancí a v potřebném rozsahu.

Nežli dokončím tuto větu, každého jistě napadne spousta otázek: Není památek mnoho? Není památek málo? Nejsou některé objekty opomíjeny a nezaslouží si být chráněnou památkou? Neomezují některé památky nebo rezervace rozvoj, anebo nové kulturní směry? A hlavně: Kdo to všechno zaplatí? Kde získat prostředky na zachování všech památek? Jak se tímto problémem vypořádá dnešní poněkud sobecká doba?

Cíl práce a metodika

Cílem této práce není jen sledovat strukturu vlastnictví kulturních památek a objektů v současnosti, ale po celou dobu od jejich vzniku. Se střídáním jejich majitelů a zachycením postupných změn.

V práci se také pokusím vysvětlit některé pojmy z oblasti památkové péče, se kterými se setkáváme poměrně často i v běžném životě, ale občas je nedokážeme přesně vysvětlit či charakterizovat. Pochopení těchto pojmů nám pomůže porozumět dalším souvislostem týkajících se památkové péče. Památková péče existuje poměrně krátkou dobu a v porovnání s časem, kdy většina předmětů či objektů, o které se zajímá a snaží starat, vznikly, je její existence opravdu jen zlomkem. Po jejím vzniku dochází k určité úpravě v zacházení s těmito objekty. Stanovením předpisů a norem stát dohlíží na správné zacházení s kulturní památkou. I zde se však setkáváme s některými rozdíly způsobenými různým druhem vlastnictví.

Financování těchto objektů se také v průběhu času měnilo. Ale v této práci se budu snažit alespoň částečně objasnit financování těchto objektů právě od doby kdy se staly památkou a celá jejich existence tedy i financování se stává více sledovanou a mnohdy také složitější.

Při vypracování této práce budu postupovat následujícím způsobem. Základním prvkem je získání a nastudování různých materiálů v podobě knižních a elektronických publikací. Je nutné obrátit se na určité instituce, které těmito informacemi disponují. Velmi důležité je dotazování zainteresovaných osob pohybujících se v oblasti kulturních památkových objektů. Nastudované myšlenky a náměty a dotazováním získané informace je nutné uspořádat podle struktury práce.

Literární rešerše

Přejdu nyní k jednotlivým termínům a pojmům. Jak lze definovat památku. Černá, Němečková, Sedláčková 2005 „**Památka** je předmět nebo objekt, který má historickou, uměleckou dokumentární cenu nebo se vztahuje k významné osobě či události.“ Památky se dále dělí na movité neboli mobiliáře a ty najdeme především na hradech, zámcích, kostelech, farách a podobně. v muzeích a galeriích jsou většinou jen sbírkové předměty a dále předměty kulturní hodnoty, které se ovšem objevují i mimo muzea a galerie. Památky nemovité jsou tedy stavby, parky, sochy atd. Černá, Němečková, Sedláčková 2005 „**Kulturní památka** je kterákoli památka, pokud ji kulturní památkou prohlásí ministerstvo kultury ČR, přičemž návrh na prohlášení může písemně podat kterýkoliv občan.“ Pokud dojde k tomuto aktu je daný předmět či objekt zapsán do ústředního seznamu kulturních památek, který vede Státní ústav památkové péče v Praze. Každá kulturní památka má tedy evidenční kartu, popis, foto, případně mapu oblasti.

Velmi významné kulturní památky prohlašuje vláda za **národní kulturní památku**.

Nejvýznamnější památky světa vede v Seznamu světového a kulturního dědictví UNESCO – Organizace Spojených národů pro výchovu, vědu a osvětu (United Nations Educational, Scientific, and Cultural Organisation). Památky zařazené do tohoto seznamu musí mít mimořádnou hodnotu, jedinečnost, autenticitu a celistvost.

O památky je nutné pečovat a chránit je a tady se dostávám k velmi složitému a širokému pojmu – památková péče, jenž se jeví různě podle úhlu sledování. V naší době se zdá, že památková péče je jedním z nejdůležitějších znaků kulturní společnosti, jako stálá součást lidského života. Ochrana kulturního dědictví je téma naléhavé, často připomínané, ale zároveň také opomíjené. Stěžejní otázkou je vztah kulturního dědictví a lidských práv. Patří právo na kulturní dědictví nebo historickou kulturní identitu k základním lidským právům, je mezi ně vůbec řazeno?

Ve všeobecné deklaraci lidských práv se této otázky dotýká pouze článek č. 27: „1) Každý má právo svobodně se účastnit kulturního života společnosti, užívat plodů umění a podílet se na vědeckém pokroku a jeho výtěžcích.

2) Každý má právo na ochranu materiálních morálních zájmů, které vyplývají z jeho vědecké, literární nebo umělecké tvorby.“

Zde se tedy nemluví o kulturním dědictví, ale o kultuře obecně a především o živém umění.

Některé další dokumenty se zaměřují na menšiny a jejich kulturní dědictví. Například Hájek 2005 „Závěrečný dokument vídeňské schůzky KBSE 1986, uvádí v článku 59, že účastnické státy udělají vše potřebné pro udržení a rozvíjení menšinové kultury ve všech ohledech (jazyk, literatura, movité i nemovité památky) lidí, náležejících k národnostním menšinám.“

Česká ústavní listina práv a svobod převzala článkem 25 usnesení zmiňované vídeňské schůzky.

Z předloženého plyne, že právo menšin na kulturní dědictví a kulturní identitu je zcela legitimní, ale stejné právo většinové společnosti se neobjevuje v žádném mezinárodním dokumentu. Ale právě tyto většinové společnosti (francouzská, italská, ruská, německá, britská, a zůstaneme-li v Evropě i česká a další...) vytvořily, uchovávají a prezentují soubor nemovitých a movitých statků se stálým společenským významem a prestiží – tedy kulturní dědictví. Ze základů národního kulturního dědictví vyvěrají státní a národní identity, které jsou tak potřebné pro zachování diverzity. Diverzita chcete-li různorodost je nutná pro život světové populace nyní v době globalizace více než kdykoliv dříve. Je více než důležité, aby dědictví ve všech formách bylo uchováno a předáváno budoucím generacím a tak ovlivňovalo jejich tvořivost, ctižádost a posouvalo celý vývoj díky dialogu různých kultur. Bez dialogu dochází ke stagnaci.

Ovšem velký problém tkví v individuálním chápání pojmu památka. Každý z vás má jiné priority a uznává jiné „památky“ jako objekty nutné zachovat. V současné době je ovšem nejostřejší rozpor tohoto chápání mezi památkáři a architekty a to především co se týče soudobé výstavby v historických celcích nebo jejich bezprostřední blízkosti. V roce 2002 dokonce vyřkl architekt Koucký požadavek úplného zrušení památkové péče. Většina z nás jistě chápe, že takovéto extrémy jsou nezdravé a schvaluje nutnost určitého kompromisu. Není možné nemít se k čemu vracet, kde se inspirovat, poučit, na co navázat. Bez

znalosti své minulosti je každý jedinec i společnost pouhým trosečníkem v neznámém moři, vyděšeně se zmlátajícím v okolních proudech, které způsobují, ti kteří nejsou tak nevědomí. Jako příklad uvedu ohrožování hodnot Staré Prahy. Hradčanské panorama je stěžejní hodnotou pražské památkové rezervace. Poprvé bylo ohroženo, když mladý československý stát chtěl vybudovat na Kampě Státní uměleckou galerii. V soutěži zvítězil se svým projektem Josef Gočár a roku 1927 byl položen základní kámen, se stavbou se mělo začít v roce 1929. Na odpor se postavil Klub za starou Prahu a v jeho snaze mu pomohla světová krize a nedostatek prostředků uskutečnit tento záměr. V současné době ohrožují investoři tuto rezervaci zařazenou na seznam UNESCO téměř ze všech stran. Panorama by mohlo být narušeno výstavbou bytového domu na Malé Straně přímo u Vltavy na místě, kde nikdy dříve žádná stavba nestála. Ani místo pro stavbu nové Národní knihovny není příliš šťastné a šetrné. Vítězný návrh Jana Kaplického a nyní nechci mluvit o ne příliš průhledném průběhu soutěže, totiž skutečně v pohledu od Letné nejen narušuje krásnou dominantu Pražského hradu ale téměř ji stírá. Všechny zmiňované záměry byly projektovány v duchu soudobé architektury, ale vybraná místa ohrožovala nebo ohrožují snad to nejcennější z našich památek.

Zrovna tak nelze zakonzervovat vše co bylo kdy vytvořeno pod pojem památka, nebyl by pak prostor pro další činnost a rozvoj. (To ovšem každý pochopí při návštěvě leckterého zámku, obdivujeme paláce postupně přestavěné či nově vybudované a to bychom skutečně nemohli, kdyby původní stavba byla nedotknutelnou.)

Každá doba obohacuje lidstvo o nová poznání. Existují například takzvané industriální památky z dob rozvoje průmyslu jednou z nejvyhledávanějších staveb v Británii je opuštěná elektrárna Bankside Power Station přestavěná na muzeum moderního umění Tate Gallery.

Mě ovšem nejvíce uchvátila jiná stavba, která začala sloužit jiným účelům než k jakým byla původně zbudována. V roce 1898 svěřila železniční společnost Parigi – Orleans architektu Victoru Lalouxovi projekt výstavby nové stanice a v roce 1900 byla Gare d'Orsay připravena ke světové výstavě. Obrovská středová chrámová zeď měřící 135 x 40 metrů z kovové struktury ukryla šestnáct nástupišť, restauraci a elegantní hotel. V roce 1939 však přestalo nádraží fungovat a začalo postupné chátrání. Naštěstí v roce 1973 president Pompidou

vyhlásil tuto stavbu národní památkou a nechal zde budovat muzeum, kde najdeme díla od Druhého císařství Napoleona III. po zrod kubismu. Toto muzeum je určitým spojením mezi Louvrem a Beaubourgem (Centrum Pompidou). Nyní je zde vystaveno na třech podlažích více než 4. tisíce malířských a sochařských děl, náčrtů, nárysů a nábytku. Souhlasím s názorem, že Museum d'Orsay patří k nekrásnějším na světě.

Vrátím se, ale zpět k památkové péči. stále víc se v této oblasti prosazuje estetický dojem, umělecko – estetická hodnota, která ovlivňuje pohled na památku. Ještě výše by však měla stát schopnost výpovědi o životě předků.

Organizační uspořádání majetkové péče. Orgánem památkové péče je Ministerstvo kultury ČR a následně krajské a případně magistrátní úřady obcí s rozšířenou působností.

Ministerstvo kultury zřizuje organizace památkové péče jednotlivé státní památkové ústavy a ústavy archeologické památkové péče ústředním pracovištěm je NPÚ Národní památkový ústav, dříve 1958 – 2002 Státní ústav památkové péče. NPÚ je odbornou organizací státní památkové péče podle zákona č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči, ve znění zákona č. 320/2002 Sb., o změně a zrušení zákonů v souvislosti s ukončením činnosti okresních úřadů, vznikl splnutím dosavadních odborných organizací státní památkové péče k 1. 1. 2003. Síť pracovišť NPÚ je postupně doplňována a v cílovém stavu bude odpovídat krajskému členění. Např. pro Liberecký kraj vzniklo pracoviště památkové péče 2. 2. 2006 v Liberci.

V roce 1990 došlo k oddělení ochrany přírody od památkové péče, ta byla přiřčena k resortu životního prostředí. V této době došlo ke změnám, některé památky byly vypuštěny, jiné naopak zapsány a to především církevní. Vše v poplatnosti k politickým změnám. Jak jsem již ale uvedl, každá doba přináší své památky a je škoda když namísto potřeb a názoru lidí určuje památky pouze politická vůle.

Památky chrání u nás hlavně zákon č 20/1987 sb., o státní památkové péči a prováděcí vyhláška č. 66/1988 sb., který doplňuje řada novel. Cílem tohoto zákona je komplexní péče o kulturní památky, jejich zachování ochrana, obnova a jejich začlenění do životního prostředí a uplatnění ve společnosti. Vlastníci památek mají povinnost pečovat o památku a udržovat ji v řádném stavu.

Uvedu některé části Zákona o státní památkové péči:

§1 účel zákona

„1) Stát chrání kulturní památky jako nedílnou součást kulturního dědictví lidu, svědectví jeho dějin, významného činitele životního prostředí a nenahraditelné bohatství státu. Účelem zákona je vytvořit všestranné podmínky pro další prohlubování politickoorganizátorské a kulturně výchovné funkce státu při péči o kulturní památky, o jejich zachování a vhodné využívání, aby se podílely na rozvoji kultury, umění, vědy a vzdělávání, formování tradic a vlastenectví, na estetické výchově pracujících a tím přispívaly k dalšímu rozvoji společnosti

2) Péče státu o kulturní památky (dále jen „státní památková péče“) zahrnuje činnosti, opatření a rozhodnutí, jimiž orgány a odborná organizace státní památkové péče (§ 25 až 32) v souladu se společenskými potřebami zabezpečují zachování, ochranu a vhodné společenské uplatnění kulturních památek. Ostatní orgány státní správy a jiné organizace spolupracují v oboru své působnosti s orgány a odbornou organizací státní památkové péče a pomáhají jim při plnění jejich úkolů.“

Zákon dále definuje kulturní památky, prohlásování věcí za kulturní památky, způsob evidence, péči o kulturní památky:

§9

„1) Vlastník kulturní památky je povinen na vlastní náklad pečovat o její zachování, udržovat ji v dobrém stavu a chránit ji před ohrožením, poškozením, znehodnocením nebo odcizením. Kulturní památku je povinen užívat pouze způsobem, který odpovídá jejímu kulturně politickému významu, památkové hodnotě a technickému stavu. Je-li kulturní památka v společenském vlastnictví, je povinností organizace, která kulturní památku spravuje nebo ji užívá nebo ji má ve vlastnictví, a jejího nadřízeného orgánu vytvářet pro plnění uvedených povinností všechny potřebné předpoklady.“

Zajímavý je i odstavec 3) tohoto paragrafu: „Organizace a občané, i když nejsou vlastníky kulturních památek, jsou povinni si počínat tak, aby nezpůsobili nepříznivé změny stavu kulturních památek nebo jejich prostředí a neohrožovali zachování a vhodné společenské uplatnění kulturních památek.“

Zákon dále dává státu právo na přednostní koupi kulturních památek, určuje možnosti obnovy kulturních památek – pro opravy, rekonstrukce apod. musí

vlastník podat dle zákona žádost na orgán památkové péče – ten se obrací na odbornou organizaci (NPÚ), je nutné mít přípravnou a projektovou dokumentaci atd. Zákon uvádí opatření při porušení povinností a také specifikuje možnosti příspěvků na zachování a obnovu kulturní památky:

§16 příspěvek na zachování a obnovu kulturní památky

„1) Vlastníku kulturní památky může obec nebo kraj na jeho žádost poskytnou ze svých rozpočtových prostředků, jde-li o zvlášť odůvodněný případ, příspěvek na zvýšené náklady spojené se zachováním nebo obnovou kulturní památky za účelem jejího účinnějšího společenského uplatnění. Příspěvek může poskytnou i tehdy nemůže-li vlastník kulturní památky uhradit z vlastních prostředků náklady spojené se zachováním nebo obnovou kulturní památky.

2) V případě mimořádného společenského zájmu na zachování kulturní památky může na obnovu kulturní památky poskytnout ze státního rozpočtu příspěvek ministerstvo kultury buď přímo, nebo prostřednictvím krajského úřadu, nebo prostřednictvím obecního úřadu obce s rozšířenou působností.“

Tak jako ve většině oborů a oblastech života lidstva projevuje se i v kultuře globalizace. Ochrana kulturního dědictví na globální úrovni je zajištěna) mluvou o ochraně světového kulturního a přírodního dědictví z roku 1972. Tato úmluva posuzuje světovou kulturu jako soubor regionálně a místně zakotvených, ale jedinečných kulturních výkonů, které právě na základě regionální výjimečnosti získávají pečeť světovosti. UNESCO považuje za základní princip skutečnost, že kulturní dědictví každého je kulturním dědictvím všech. Tak vzniká pojem globálního kulturního dědictví. Všechny tyto „Světové“ kulturní památky jsou zapsány v již zmiňovaném seznamu UNESCO spolu se „Světovými“ přírodními krásami. Takováto světovost památek je ale pro každý takový objekt dvousečná. Památka se sice stává více známou a uznávanou, ale mnohde již domácí obyvatelstvo nepovažuje tuto památku „za svou“. Zahraniční turisté se chovají ve své většině zcela standartně. Kladou důraz na novost, nevrací se a hledají nové! A v tuto chvíli jak říká Hájek 2005 „monument a domov přestávají konvergovat“, vrstvy významu kulturního dědictví se tříští. Kladem je, že památka je chráněna mezinárodně. Ale památku vždy nejvíce ovlivňuje vztah těch, kteří jsou jí nejbližší, pro které se stává niternou záležitostí. Je tedy nutná regionální

koncepte podpory státní památkové péče hledat pro mnohé památky novou či staronovou funkci na místní úrovni.

Ve společnosti probíhají změny, klasický národní stát se mění a proto musí docházet i ke změnám v památkové péči.

U nás, vzhledem k historickému vývoji existuje velké státní vlastnictví památek a tím i převládají státní garance celospolečenského zájmu. Na druhou stranu je to na památkovou péči obrovská past. Ani stát, který by byl v mnohem lepší ekonomické situaci nedokáže asi v náležitém stavu udržet majetek ve státním vlastnictví, který se nahromadil. Povaha doby se změnila. Stát se zbavil spousty podniků a dalších možností zisků, pak zákonitě nestačí prostředky pro takové množství státních památek. Zisky jdou do soukromých rukou, ale státní památky musí udržovat vlastník, tedy stát a ještě se podílet příspěvkem na udržování památek v jiném než státním vlastnictví.

Po změně společensko – politických podmínek dochází jak jsem již uvedl i ke změnám ve vlastnictví památek. Samozřejmě zůstává státní vlastnictví ve formě příspěvkové organizace Ministerstva kultury /POMK/ i v jiných formách, ale ve větším množství se vyskytují i vlastnictví fyzické osoby, vlastnictví obce, vlastnictví církví včetně židovských náboženských obcí, vlastnictví krajů a také vlastnictví jiné právnické osoby.

Stav památek ovlivňuje nejen jejich význam, ale mnohdy i forma jejich vlastnictví a způsob využití. Stav národních kulturních památek je relativně dobrý, i tak je nutné provádět průběžnou údržbu a opravy. Horší stav je u bývalých tvrzí, drobných zámečků a bývalých šlechtických sídel většinou vrácených v restituci. Těmto objektům se nachází velmi špatně jejich možné využití a tím i jejich zachování či jejich záchrana. Některé jsou i předmětem spekulací a jejich stav se tak stále zhoršuje. Stav církevních objektů, církví využívaných, je také poměrně dobrý, finanční prostředky do nich vkládá církev, ale i bývalé okresní úřady, ministerstvo kultury a dotační programy. Špatný stav církevních památek je tam, kde je církev nevyužívá. Poměrně špatný stav je i u objektů zděné architektury (statky, dvory, špýchary).

Podmínky se neustále mění, takže počet objektů v různých vlastnictvích se dá jen velmi špatně určit a musí se stále aktualizovat. Ale jako příklad nám může sloužit Seznam nejohroženějších a nevyužívaných nemovitých památek v ČR, v něm NPÚ uváděl v roce 2004 více než sedmset kulturních památek. 260

zámků a hradů, 104 tvrzí, dvorů, statků a sýpek, 154 kostelů, kaplí a far, 15 klášterů, 88 domů, paláců a vil, 44 technických památek a ještě další památky, a to ve všech známých formách vlastnictví.

Do památkové péče vstupuje evropská regionální a strukturální politika. Objevuje se alternativní památková péče – to znamená revitalizovat památkový fond, tedy ne muzeální umrtvení, ale hledat nová využití a oživení památek. A zde je velmi nutné, ale zároveň složité najít vyvážený, férový vztah mezi uchováním památkové hodnoty a požadavky na využití, zhodnocení či oživení památkového fondu. Akce pro veřejnost v památkových objektech je oživují, ale památkáři říkají, že právě to památkám působí největší škody. Památková péče se ocitá ve slepé uličce a zdá se, že zatím nemá představu jak dál. Státní památková péče téměř nezná pojmy oživení památek, regenerace památek, Zdá se, že klasická památková péče není pro síly globalizace dostatečně silným partnerem. Světová, ale především evropská regionální a strukturální politika si klade za úkol, aby šanci žít dostala i zapomenutá malá místa a městečka i když jsou proti ekonomická pravidla. Hlavním cílem by měla být nezbytnost zachovávat základní prvky přirozeného řádu věcí.

Největším nebezpečím pro čerpání z fondů, je rozdílnost jazyků „památkové péče“ a „úřednického“.

Vlastníci mají možnost získat finanční podporu z několika zdrojů. V rámci Ministerstva kultury se uvádějí tyto programy:

Program záchrany architektonického dědictví

Program restaurování movitých kulturních památek

Program havarijní (střešní)

Program péče o vesnické památkové rezervace a zóny

Program regenerace městských památkových rezervací a zón

Program záchranných archeologických výzkumů

Program elektronických zabezpečovacích systémů

U dvou z nich, které se vztahují k památkám jež se staly pro tuto práci středem mého zájmu, se nyní trochu pozastavím.

Usnesení vlády ČR ze dne 22. února 1995 č. 110.

Program záchrany architektonického dědictví. Ministr má zabezpečit zvýšení objemu finančních prostředků pro realizace tohoto programu. Tento program je

systémovým řešením účasti státu na záchraně nejcennější části architektonického dědictví, což jsou hrady, zámky, kláštery, paláce, včetně historických zahrad a parků, kostely, radnice, obranné městské a pevnostní systémy a jiné velké stavební objekty, které byly prohlášeny světovými památkami UNESCO, národními památkami nebo kulturními památkami. Je to dlouhodobý program. Jde nejen o záchranu památek, ale také o jejich využívání pro kulturní, společenské, veřejně prospěšné a ekonomické účely. Hledání různých zdrojů a snižování potřeby příspěvku ze státního rozpočtu. Pro poskytnutí tohoto příspěvku je nutný Projekt záchrany kulturní památky a jeho zařazení do Programu záchrany architektonického dědictví.

Havarijní program. Upřesňují ho zásady Ministerstva kultury č. j. 22303/2002. Na tento program mají být každoročně stanoveny v rozpočtu Ministerstva kultury zvláštní neinvestiční finanční prostředky, a to v objemu podle možnosti státního rozpočtu. Finanční prostředky v Programu jsou určeny na záchranu nemovitých kulturních památek v havarijním technickému stavu, zejména na jejich statické a celkové stavební zajištění na opravy krovů a střech včetně opravy nebo provedení klempířských a zámečnických prací, komínů a hlavní římsy budovy.

Do Programu nelze zařadit akci obnovy kulturní památky, jejíž náklady (ať již celkové – víceleté nebo roční) přesáhnou limit 2 miliony Kč bez DPH, tj. akci, na kterou se vztahuje povinnost vlastníka (stavebníka) vypsát pro provedení díla předchozí výběrové řízení podle zákona č. 199/1994 Sb., o zadávání veřejných zakázek, ve znění pozdějších předpisů; Program je určen pouze pro podlimitní akce. podíl vlastníka na úhradě nákladů by neměl být menší než 40% ze smluvní ceny sjednané se zhotovitelem díla, nebo 30% z ceny materiálu nakoupeného v daném kalendářním roce.

Příspěvek poskytnutý v Programu by neměl být nižší než 70 tisíc Kč. Prokáže-li vlastník, že není schopen uhradit ze svých prostředků náklady potřebné pro záchranu hmotné existence kulturní památky, lze mu poskytnout příspěvek v Programu, až do výše 95% celkových nákladů (včetně DPH) vynaložených na akci obnovy kulturní památky v daném kalendářním roce. Vždy se musí jednat o krov, střešní krytinu nebo statické zabezpečení. Příspěvek z Programu nelze poskytnout na obnovu kulturní památky, která je ve vlastnictví České republiky a se kterou je příslušná hospodařit organizační složka státu nebo státní příspěvková organizace.

Každý program se věnuje financování nejen jiných objektů popřípadě jejich částí, ale též poskytuje jinou výši finančních prostředků v rozdílných situacích.

Prostředky jednotlivých Programů rozdělují ústřední pracoviště v Praze a tak jako v jiných oblastech života společnosti je rozhodování ovlivněno různými lobováními a podobnými jevy. Toto ústřední rozdělování by mělo skončit v příštím roce a dále by již měla přidělané peníze rozdělovat jednotlivá územní pracoviště.

Další možnosti některých úlev pro památky a jejich vlastníky nalezneme v daňových zákonech jedná se o:

- osvobození od darovací daně
- úlevy od daně z nemovitosti
- úleva z daně z příjmů

Hledal jsem další možnosti nejen ve zdrojích ČR, ale i EU. K financování projektů se lze pokusit o využití nadací nebo firemních dárců. **Nadace** jsou nezávislé organizace s vlastním zdrojem příjmů a nadačním jměním, které je spravováno správní radou. **Firemní dárci** mohou poskytovat dary přímo nebo prostřednictvím firemních nadací. Pracují podobným způsobem jako nezávislé soukromé nadace, ale zakládají je obchodní společnosti, které formou příspěvků jejich prostřednictvím rozdělují mezi neziskové organizace část svých nezdaněných příjmů většina firemních dárců financuje jen ty projekty, které jsou realizovány v regionu, v němž působí.

Jisté ovšem je, že získat finanční prostředky z nadačních zdrojů není vůbec lehké, tak jak je to i u ostatních zdrojů financování. Navíc nadací zabývajících se problematikou památek je určitě málo. V přehledu se mi podařilo nalézt jen nadaci Compagnia di San Paolo, která má v zájmové oblasti konkrétně vymezeno i kulturní dědictví. Mezi ostatními zeměmi je zaměřena především na Itálii. Z toho plyne, že je nutné žádat u správné nadace či firemních dárců. Jen omezené množství nadací poskytuje finanční prostředky neziskovým organizacím působícím v Evropě.

Strukturální fondy EU. Tyto fondy jsou nástrojem k dosahování ekonomické a sociální soudržnosti (koheze) Evropská unie. Prostředky z těchto fondů jsou určeny na pomoc méně rozvinutým regionům, regionům potýkajícím se strukturálními problémy a na podporu adaptace a modernizace politik a systémů

vzdělávání, odborné přípravy zaměstnanosti. Pro naši problematiku tedy kulturu a památky je tu ovšem jen malý prostor.

V současnosti je nejvýznamnějším fondem ze strukturálních fondů Evropský regionální rozvojový fond. Ten existuje již od roku 1974. Mezi jeho asi šestnácti oblastmi působnosti jsou i investice do cestovního ruchu a kultury pokud vytvářejí trvale udržitelné pracovní příležitosti. Tento fond je zdrojem pro některé operační programy. Na období 2007 – 2013 by mělo být v ČR využíváno více než 20 operačních programů. Na toto období se České republice nabízí až 26,69 mld. Eur – asi 752,70 mld. Kč, které může z fondů EU. Pro úspěšné čerpání musí náš stát přidat navíc 132,83 mld. Kč z národních zdrojů na spolufinancování projektů, jelikož Evropská Unie financuje maximálně 85% způsobilých výdajů.

Připraveno je osm tématických (sektorových) operačních programů OP, sedm regionálních operačních programů ROP, dva operační programy Praha několik operačních programů přeshraničních, operační fond nadnárodní spolupráce a další. Jedním z tématických OP je integrovaný operační program. Ten je zaměřen na řešení společných regionálních problémů v oblastech infrastruktury pro veřejnou správu veřejné služby a územní rozvoj: rozvoj informačních technologií ve veřejné správě, zlepšování infrastruktury pro oblast sociálních služeb, veřejného zdraví, služeb zaměstnanosti a služeb v oblasti bezpečnosti, prevence a řešení rizik, podporu cestovního ruchu, **kulturního dědictví**, zlepšování prostředí na sídlištích a rozvoj systémů tvorby územních politik. Řídícím orgánem tohoto programu je Ministerstvo pro místní rozvoj ČR – odbor řízení operačních fondů.

V období 2000 – 2006 fungoval rámcový program podpory pro kulturu – Kultura 2000 (Culture 200) Jeho cílem byla péče o evropské kulturní dědictví. Měl pomáhat realizovat plány a přípravné projekty, rozvíjet spolupráci s partnery v zahraničí, s odborníky, vlastníky památek a zainteresovanými účastníky z domácího prostředí. Pomoci překročit omezený časový rámec jednotlivých projektů a nastartovat sdružování odborného, občanského i ekonomického potenciálu při dalších aktivitách. Příspěvek byl stanoven v částce 50 – 150 tis. Eur, avšak maximálně 50% celkového rozpočtu.

Kulturní projekty ČR by mohly získat podporu z takzvaných norských fondů. Z nich by měly jít peníze do chudších regionů unie. Norské fondy uvedl v širší povědomí ministr kultury Vítězslav Jandák, když začal o těchto penězích mluvit

jako o možných zdrojích financování oprav českých památek. Občas dochází k chybám, nejde totiž o zdroje EU, ale o Finanční mechanismy EHP a Norska. Evropský hospodářský prostor není totéž co EU, jde o země Evropského sdružení volného obchodu – ESVO, mezi které patří i severské státy, které do EU nevstoupily, tedy Norsko a Island. obdobně se chová i Lichtenštejnsko. Tyto fondy jsou jakousi protiváhou zpřístupnění trhů. program byl stanoven na období 2005 – 2009.

Praktická část

Pro svoji práci jsem si vybral objekty v Českém ráji. Hlavním důvodem je fakt, že tato oblast je prakticky mým druhým domovem. Trávím zde většinu volného času a tak zdejší památky navštěvuji opakovaně a znám je tedy lépe než památky jiných míst ČR. Druhý důvod, ovšem pro mě velmi důležitý je vstřícnost kastelánů z některých objektů. snažil jsem se také aby v mém malém průzkumu byly zastoupeny památky s různou formou vlastnictví.

Výhodou pro mě bylo, že větší část památek jejichž správce jsem se snažil oslovit, spadá pod nově vzniklé ústřední odborné pracoviště ÚOP Liberec (2. 2. 2006), jehož pracovníci se mi při dotazování snažili odpovědět a vyhovět a neodkazovali mě pouze na webové stránky. Jak jsem již uvedl ÚOP Liberec je prakticky začínající pracoviště a vše se tedy rozbíhá. Na 8 státních hradů a zámků, které spravuje, má zhruba 2 – 3 miliony Kč, spolu s příspěvky z fondů je střešní částka 8 mil. Kč. Podle tabulek však vypočítali potřebnou částku kolem 200 milionu Kč. A pokud by se mělo opravit téměř vše, potřebná částka by se pohybovala mezi 4 až 5 miliardami Kč. Vláda ovšem prosazuje jiné priority a kultura je téměř nejslabším článkem. Přitom z daní dává kultura do státní pokladny víc než mnohá jiná odvětví.

Ředitel ÚOP Liberce pan Ing. Kadlec i vedoucí technického oddělení Ing. Žák věří, že se jim podaří získat do dalších let vyšší finanční prostředky a to jak státní příspěvek – se změnou převedení rozdělování na ÚOP tak z fondů MK a rovněž využíváním fondů EU a tzv. Norských fondů. Pro úspěšnost svých žádostí také spolupracují s vynikajícím odborníkem Ing. Arch. V. Girsou, který se věnuje celý svůj profesní život památkám a pracoval na spoustě velkých akcí např. v Českém Krumlově, Bezdězu, Zákupech, Frýdlantu, nyní pracuje také v Estonsku. Cena projektu činí zhruba 5 – 8% z ceny realizace.

Pro svoji práci jsem nakonec vybral dvě NKP spravované státem Státní hrad Hrubý Rohozec a zříceninu starého hradu Trosky, dále mě velmi milou kulturní památku hrad Valdštejn spravovaný obcí a také další perlu Českého ráje hrad Kost se soukromým vlastníkem, který jediný nespadá pod působnost ÚOP Liberec, ale pod královéhradecké pracoviště.

Hrubý Rohozec

Na pravém břehu Jizery, na místě dnešního zámku Hrubého Rohozce, stával na pískovcové skále hrad Rohozec, jehož podobu neznáme. Z jihovýchodní strany byl chráněn strmým srázem a z ostatních stran hlubokými příkopy, které jsou dodnes naznačovány v různých částech zámeckého parku. Z tohoto hradu se dochovala jen do skály tesaná sklepení s gotickým ukončením portálu a okének pod dnešním zámkem.

Doba vzniku ranně gotického hradu je odhadována, zhruba do období kolem roku 1300. Protože jeho zakladatelé nejsou bezpečně známi. Zakladatelem byl zřejmě Havel, řečený Ryba z Lemberka, který se objevuje v písemnostech 1316 – 1322. Jádrem stavby byla věž s přidruženým palácem na západní straně. Další hranolová věž vznikla na východní straně a na ní navazovala ohradní zeď.

Do roku 1468, kdy se vlastníkem hradu stal Jan Tovačovský z Cimburka, se zde vystřídaly dva rody. Prvním byl rod Markvaticů a následným rodem byli Michalovci. Michalovci vymřeli po meči, když se Jindřich Kruhulata z Michalovic těžce zranil v boji u Turnova a za několik měsíců zemřel. Hrad připadl do držení jeho sestře Magdaleně a jejímu muži, Janu Tovačovskému z Cimburka. Po jeho smrti zdědila majetek jeho druhá choť Johanka z Krajku, která se provdala podruhé za Jana ze Šelmberka.

Za Johanky z Krajku došlo k přestavbě Rohozce na honosný pozdně gotický zámek, který dostavěl její bratr Konrád z Krajku. Přestavbou vznikl opevněný komplex budov na nepravidelném lichoběžníkovém půdoryse. Úpravami z původní dispozice hradu Rohozce nezbylo nic. Bašty kolem zámku byly zrušeny a příkopy se proměnily v zahrady. Přestavba probíhala v duchu vladislavské gotiky. Vstupní portál vstupní věže, který nese v pískovcích tesané podoby Johanky z Krajku a Jana ze Šelmberka a jejich znaky a též znak Konráda z Krajku je již v goticko – renesančním slohu.

V roce 1534 koupil zámek od Volfa staršího Krajíře z Krajku Jan z Vartemberka, který zemřel v roce 1543 a Rohozec zdědil jeho syn Adam z Vartemberka.

Smrtí Adama z Vartemberka v r. 1564 začalo období rodinných sporů mezi jeho potomky. Tyto spory byly z definitivní platností vyřešeny až v roce 1593, kdy

získal Rohozec po dlouhých jednáních Karel z Vartemberka. Za dobu jeho vlády došlo ke třetí stavební úpravě Rohozce, která tentokrát probíhala v Renesančním slohu. V nádvoří proti průčelí byly vybudovány arkády a stěny byly vyzdobeny sgrafity. Po bělohorské porážce stavů byl Jan Jiří z Vartemberka roku 1622 odsouzen ke konfiskaci veškerého jmění, které tvořil i zámek Rohozec.

1623 koupil Panství Albrecht z Valdštejna, který jej dal v léno Mikuláši Desfoursovi z Mont a Athienville, který na věrnost císaři dostal po zavraždění Valdštejna, léno do dědičného vlastnictví a byl povýšen do hraběcího stavu. V tomto období byl od panství oddělen drobný statek zvaný Malý Rohozec a pro zámek se postupně vžil pro rozlišení název Hrubý Rohozec. Až do roku 1945 byl zámek v držení rodu Desfoursů. Během jejich panování došlo na zámku ke dvěma stavebním změnám. První byla provedena z popudu manželky, majitele panství Albrechta Maxmiliána Desfourse, Marie Polyxeny ze Šenfeldu v r. 1675. Jednalo se o rozšíření a barokní úpravu zámecké kaple, která má tři oltáře, předsíň a sakristii. Vnitřní zařízení kaple a sochy jsou částečně renesanční, většinou však převládá baroko. Poslední významná úprava Hrubého Rohozce pochází z roku 1822 a byla provedena v pseudogotickém slohu. Věž s původní vstupní branou byla snížena, byla znovu probourána zeď uprostřed a otevřen vchod do zahrady. Z nádvorních průčelí byly v druhém patře odstraněny dřevěné pavlače nahrazené vnitřní komunikací. Došlo i k zazdění arkád, k úpravě nádvoří a opravě celého zámku. Stalo se tak za hraběte Františka Antonína Desfourse mladšího.

Stavební úpravy na Hrubém Rohozci, kterých bylo pět, byly prováděny v dlouhých rozmezích, takže se zde setkáváme se znatelnými prvky ranní i vladislavské gotiky, renesance, baroka i novogotiky. Po r.1945 byl zámek v rukou státu nějaký čas nevyužit. Na zámek Frýdlant byla přestěhována část proslulé zbrojnice a část původních zařízení doplnila sbírky na jiných památkových objektech. Po roce 1948 byla na zámku umístěna část z původních ukázek drobných předmětů z období antiky a sbírka kopií antických soch. Zámecký interiér je tvořen čtyřmi místnostmi s původním dobovým zařízením: knihovnamí, neogotickou jídelnou a zeleným salonem. Současná instituce v prostorách státního zámku Hrubý Rohovec a to množstvím uměleckých předmětů. Nábytek, obrazy, sklo, porcelán, keramika, grafita, goblény, koberce, historické oděvy, tak

vytváří ukázkou vývoje kultury bydlení a odívání od renesance až po českou secesi.

Státní zámek Hrubý Rohozec je památka, kterou spravuje stát, dříve Hrubý Rohozec patřil pod východočeský kraj Hradec Králové, potom pod Ústecké odborné pracoviště a konečně pod Liberecké od jeho vzniku 2. 2. 2006. 28. 3. 2001 byl prohlášen národní kulturní památkou. Vzhledem k tomu, že se jedná o menší venkovské sídlo šlechty jsou zde malé místnosti a i sály, které omezují počet návštěvníků. Zde žila klasická venkovská šlechta naproti tomu, nedaleký Sychrov byl knížecím sídlem rodu Rohanů a velikost tohoto zámku dovoluje návštěvnost až 100 000 lidí. Od samotného vzniku se zde vždy žilo i během zásadních přestaveb. místnosti mají kolem 25 m² a sály do 60 m². Z tohoto důvodu není možné mít na prohlídky velké skupiny, maximální počet ve skupině je 25 lidí. Jsou zde sice dva okruhy, ale ty se kříží, takže ani to nemůže zvýšit počet návštěvníků. Mezera mezi skupinami musí být asi 40 – 45 minut. 1. okruh trvá 60 minut, 2. okruh 40 minut. Vstupné činí na 1. okruh 50,-- Kč, snížené 30,-- Kč pro děti 25,-- Kč v 2. okruhu 35,-- Kč svážení 25,-- Kč, pro děti 20,-- Kč. Ve vzdálenosti 100m je pro návštěvníky neplacené parkoviště. Sezona je od dubna do října. Návštěvnost je zhruba 35 tisíc lidí. V jednotlivých letech kolísá mezi 30 000 až 40 000. Ale těch 40 000 je maximum a vzhledem k již zmíněným okolnostem nelze počet zvyšovat. Zvýšení zisku by bylo možné pouze cestou zvýšení vstupného, ale tuto cestu zamítá jak ředitel ÚOP Ing. Kadlec, tak Ing. Zeman: „Je nutné umožnit návštěvu většině obyvatel“. Výnosy přináší vedle vstupného další aktivity. Pronájmy – konají se zde svatební obřady asi 80x do roka. Pro film není takto malý objekt atraktivní.

Probíhají zde ale různé kulturní akce. Ročně zhruba 6 koncertů, ale to je většinou prodělečná záležitost Ing. Zeman chce hudbu, která koresponduje s prostředím tedy více vážnou a ne jak říká „ muziku od různých tajtrdlíků“. Musím mu dát za pravdu, navštívil jsem zde koncert pana Štěpána Raka na nádvoří zámku a klasická kytara a toto prostředí mi poskytlo vskutku skvělý zážitek.

Dále zde pořádají dvě tradiční akce: Návrat do starých časů vždy 3. víkend v srpnu – tato akce připomíná rody, které tu žily – Vartemberkové, Krajíři z Krajku, Desfous – Valderode a Móda sedmi staletí - oblečení pozdní gotiky, renesance, baroka, rokoka, secese.

Do oblasti výnosů je nutné ještě zahrnout prodej upomínkových předmětů a prodej kopií historického skla.

Další akce nepořádají, zámek má park 3,5 ha, ale s využitím pro trhy, jarmark mají špatné zkušenosti. Dochází k poškození parku a náklady na obnovu přesahují zisk a údržbář a zahradník v jedné osobě by ani sám veškerou obnovu nestíhal.

Proti výnosům stojí náklady, mzdové náklady kastelána, údržbáře, průvodců, náklady na běžnou údržbu, materiálové náklady, energie atd. Na velkou údržbu nejsou peníze.

Velký problém pro Hrubý Rohozec jsou restituce ty probíhají již 16 let, nyní jsou soudy zastaveny a táhnout se mohou klidně dalších 16. Ústřední pracoviště nemá jistotu s vlastnictvím a neposkytuje peníze. Pouze prostředky na běžnou, nutnou údržbu. Rozpočet zámku činí 2 800 000 Kč, výdělek činí asi 1 250 000 Kč, zbytek tvoří příspěvek na provoz. V případě kladné restituce může nový majitel napadnout stát, že zanedbal péči o památku a může vysoudit desítky až stovky milionů, které by pak stát musel zaplatit. Pro krytí před tímto nebezpečím by bylo nutné posílat ½ - 1 mil. Kč, ale to se neděje.

Paní Kamerlandová jako potomek posledních majitelů vede 16 soudních sporů. Samostatně zámek, park, jednotlivé budovy, les, pole, ... nejde jí o celek. Je tu i nebezpečí, že po získání objektu prodá depozitář a zchátralý zámek vrátí – nelze samofinancovat – nutné další zdroje.

Po vzniku Libereckého ÚOP nastala snaha o získání financí z fondu PZAD letos se zatím nezdařilo, ale jak říká Ing. Jaromír Žák vedoucí technického oddělení ÚOP „další žádosti budou následovat a také chceme proniknout do strukturálních fondů a Norských fondů“.

Hrad Trosky

Hrad Trosky byl postaven na dvou izolovaných čedičových sucích, které předurčili vzhled i dispozici objektu. Hradní budovy byly umístěny mezi obě skalní věže, jimž lid již dávno dal příznačná jména: vyšší a štíhlejší Panna, nižší a hmotnější Baba. Celkovou dispozicí, výškou věží, kombinací stavebního materiálu a využitím terénních podmínek byly Trosky v době své největší slávy objektem mimořádně pozoruhodným z obranného hlediska téměř nedobytným, vzhledově velmi zajímavým a bezesporu malebným.

Hrad se jmenoval Trosky již od svého vzniku a název převzal podle pojmenování skalního útvaru, ne němž byl postaven. Jeho zakladatelem byl zřejmě Čeněk z Vartemberka, který ho nechal vystavět v druhé polovině 14. století. Finanční těžkosti přinutily Čeněka k tomu, že Trosky podstoupil králi Václavovi IV. Když se k moci dostal Václavův bratr Zikmund získal hrad Ota z Bergova.

V době husitské stál Ota na straně Zikmundově a Trosky se staly jedním z míst, odkud Lužická města a šlechta dostávaly čerstvé a včasné zprávy o pohybech husitských vojsk. Přesto, že se hrad Trosky stal hrozbou husitům, zůstal v držení Otově a nebyl husity nikdy dobyt. i zde stejně jako na Kosti se vypráví pověst o dobývání hradu Janem Žižkou z Trocnova. Ani zde však tuto informaci nemůžeme stoprocentně potvrdit.

V r. 1438 či 1439 se hradu zmocnil Kryštof Šof z Helfenburku a jeho společník Švejkar. Ota mladší z Bergova byl zajat a svého majetku se zase ujal teprve v roce 1444. Dalším pánem na Troskách byl jeho syn Jan z Bergova. protože neměl dědice postupoval ke konci života nějaké části svého majetku. Roku 1455 od něj odkoupil Trosky a celé panství Jan Zajíc z Hazmburka, pán na Kosti.

Protože Jan Zajíc z Hazmburka byl jedním z předních odpůrců Jiřího z Poděbrad, podniklo královské vojsko roku 1469 rozsáhlou akci proti všem hazmburským hradům a Trosky byl dobyt. Do jaké míry byly Trosky při dobývání poškozeny, není známo. Zůstaly jedním z hazmburských hradů až do roku 1497, pak přešli na Jana ze Šelmberka (do roku 1508), Jindřicha ze Šelmberka (do roku 1524), Jana z Biberštejna na Frýdlantě a jeho bratra Kryštofa, jimž tento významný severočeský rod v roce 1551 vymřel. Po krátké

době kdy byl hrad v držení Lobkoviců koupil Trosky i Kost v roce 1559 Jindřich ze Smiřic a připojil je k panství Hrubá Skála.

Trosky se již nikdy nestaly trvalým sídlem vrchnosti. Po smrti Albrechta Jana Smiřického 1618 byly všechny jeho statky konfiskovány pobělohorskými vítězi. Získal je Albrecht z Valdštejna. Po jeho smrti připadli jeho synovci Maxmiliánovi z Valdštejna. V průběhu třicetileté války se stávaly střídavě pevnosti Švédů a císařských vojsk. Po vypálení hradu císařským vojskem, které odtud v roce 1648 vypudilo Švédy, se v osudech hradu pomalu naplňovala sudba skrytá v jeho jménu a z někdejšího nedobytného hradu se pomalu stávaly trosky.

Hrad chátral bez povšimnutí až do počátku 19. století, Romantismus se svým obdivem k tajuplným hradním zříceninám jej nemohl nechat bez povšimnutí a tak se stále častěji stával uměleckým námětem. Roku 1821 zde provedl některé stavební úpravy majitel hradu Jan Lexa z Aehrenthalu, který sdílel romantické záliby. Jeho plány však nebyly dovedeny do konce, takže se na celkovém vzhledu mnoho nezměnilo. I tak však zůstaly nejvýraznější dominantou Českého ráje, doprovázenou pověstmi a navštěvovanou každoročně desetitisíci návštěvníky.

Hrad Trosky patří mezi kulturní památky, které spravuje stát, památkou jsou od 3. 5. 1958. Národní kulturní památkou je od roku 2001. Jedná se o jednu z mála památek, která je nejen soběstačně výdělečná, ale její příjem přesahuje provozní náklady, z čehož mohou těžit i ostatní objekty ve státním sektoru. Vzhledem k jejímu komerčnímu potenciálu často měnila svého provozovatele. Trosky jsou sice státním hradem jsou tedy provozovány Národním památkovým ústavem, který se však dále dělí na ÚOP (ústřední odborné pracoviště) a ty jsou přímým provozovatelem těchto památek. Od doby takto nastoleného systému spadat hrad Trosky nejdříve pod ÚOP Hradec Králové, následně přešel pod správu ÚOP Ústí nad Labem a v současné době, necelý rok a půl je provozován nově vzniklým ÚOP Liberec.

Trosky se z ekonomického hlediska dají nazvat prosperující památkou Tento fakt je způsoben mnoha faktory, které zaručují hradu každoročně vysokou návštěvnost. Hlavní možnost jak mohou tyto objekty vydělávat je z prodeje vstupného. Ceny vstupného jsou však korigovány ÚOP a dá se říci, že jsou konstantní, protože hlavním cílem památek, alespoň v libereckém kraji jak uvedl ředitel ÚOP Liberec M. Kadlec, je „zpřístupnění památek široké veřejnosti“.

Z výše uvedeného vyplývá, že památkové objekty nechtějí vydělávat více peněz zvyšováním vstupného, musí je tedy vydělávat díky vyšší návštěvnosti. Trosky v tomto pohledu problém nemají, jejich návštěvnost se ročně pohybuje mezi 100 000 až 120 000 turistů. Tím se řadí na první příčky mezi takové památky jako je např. Karlštejn, Hluboká nad Vltavou atd. 22. 4. letošního roku dosáhla návštěvnost hradu 800 lidí, což byla na tento den druhá největší návštěvnost v celé ČR. Více lidí v tento den navštívilo pouze Pražský hrad a to o 2 návštěvníky.

Mezi faktory zajišťující velkou návštěvnost Trosek je bezesporu jejich mystický a neobvyklý vzhled, který tahá turisty z celé České republiky. I díky tomuto vzhledu se stal hrad dominantou Českého ráje a není snad nikoho, kdo by při návštěvě tohoto kraje zapomněl na prohlídku Trosek, nebo by snad dokonce nevěděl jak Trosky vypadají. Další výhodou tohoto objektu je i fakt, že je zde volný pohyb bez průvodce, který zabraňuje přijímání jen určitého počtu návštěvníků a k nim přiděleného průvodce. To je způsobeno tím, že se jedná o venkovní otevřenou expozici, která nevyžaduje nutnou přítomnost průvodce. Dalším důležitým faktorem je platnost vstupenky v průběhu celého dne i možnosti návštěvy se čtyřnohým členem rodiny. Z hradu je hlavně nádherný výhled na celý Český ráj, který nám umožní i nový ochoz vytvořený na věži Baba.

Hrad je sám o sobě provozu schopný, nejen poměrně velkými výnosy z prodeje vstupného, ale též díky nízkým režijním nákladům. Cena vstupenek je poměrně nízká, 35,-- Kč plné vstupné, snížené za 20,-- Kč a poplatek za psa činí 10,-- Kč. V kombinaci s vysokou návštěvností nám však vychází na památky zajímavý výnos. Režijní náklady jsou nízké a to je způsobeno především tím, že je zde zaměstnán jen kastelán Ing. Lubomír Martínek a příležitostný průvodce. Dále zde není potřeba nákladu spojených s interiérem, protože se jedná o hrad venkovní. Peníze, které však Trosky získají si jako ostatní státní památky nenechávají. Musí je odevzdat na příslušný ÚOP, kde jsou přerozděleny a zpětně vráceny objektům. Díky tomu hrad Trosky vydělává i na méně ziskové památkové objekty.

Při získávání větších finančních obnosů v podobě dotací a příspěvků, je veškerá činnost na ÚOP. Kastelán jako fyzická osoba nemá právo žádat o dotace. O dotace smí požádat právnická osoba, což je v tomto případě krajská

správa. Pro správné využití a žádání dotací, však musí mít přehled co je kde potřeba dělat Pro přesný přehled o stavu památkového objektu a nutnosti opravy jeho části píšší správci vyjádření, které je zasláno na ÚOP. Jak však říká Ing. Martínek, těchto vyjádření v poslední době ubývá. Nejsou psány v tak hojném počtu a pravidelně jako tomu byl dříve. Kastelán sice nemůže přímo žádat o dotace. Může o ně ale žádat jak jsem uváděl výše, prostřednictvím ÚOP. Zde už rozhodují individuální možnosti a schopnosti jednotlivých správců objektu, jestli daných peněz dosáhnou Jak říká Ing. Martínek: „Když si dupnu, dosáhnou většinou toho, čeho chci“. Je to způsobeno i tím, že spravuje památku s návštěvností přes 100 000 lidí ročně, která představuje velký přísun financí pro celé ÚOP. Např. peníze z programu na záchranu architektonického dědictví jsou většinou také rozdělovány podle návštěvnosti. To staví Trosky mezi žadatele, kterým by mělo být téměř vždy vyhověno. Ve prospěch hradu Trosky hraje i fakt, že patří k výdělečné památce, díky které jsou finanční prostředky pro jiné objekty. Logicky potom při žádosti o peníze ÚOP upřednostní, prosperující památku jejíž návratnost pro daný kraj je větší než u méně navštěvované památky.

Z fondu PZAD se podařilo získat prostředky v roce 2005 na stabilizaci a opravu jižní hradby v hodnotě 2 milionu korun, v roce 2006 na stabilizaci a opravu jižní a severní hradební zdi ve výši 740 000 Kč, na rok 2007 je schválen příslib 850 000 Kč na severní hradební zeď a palác – konzervace vnějšího pláště včetně restaurování.

Každá žádost musí obsahovat vždy projektovou přípravu a pokud dojde i k drobnému nedostatku vždy je žádost zamítnuta. Proto je nutná spolupráce s těmi, kdo zaručují kvalitu. I Trosky využívají práce architekta Ing., Který se touto problematikou zabývá.

Další využití památky z pohledu různých akcí, koncertů a podobně je na bodu mrazu. Z velké části je to asi způsobeno tím, že kastelán po zkušenosti s negativní odezvou na tyto akce, již nemá zájem ani potřebu podobný program vytvářet. Dříve zde byli např. Sokolníci, trhy (v srpnu), šermíři atd. Po dobu trvání těchto akcí však bylo navýšeno vstupné. To se však setkalo s nelibostí některých návštěvníků, kteří chtěli jen na prohlídku hradu a nechtěli platit za něco o co nemají zájem. vedlo to až tak daleko, že se objevovali stížnosti, až na ministerstvu. Proto se nemůžeme divit Ing. Martínkovi, když tyto akce

neprovozuje. Při pořádání těchto akcí se také musí požádat o svolení obce a ÚOP, které tyto akce mohou zamítnout, pokud by např. mohly památku nějak ohrozit a nebo by byly takového charakteru, který se na kulturní památku nehodí.

Hrad Valdštejn

Pochází z druhé poloviny 13. století, jako další hrady této doby využíval těžko přístupných obrovských balvanů pískovcových skal a odtud je i jeho jméno – Waldstein. Původní hrad byl postaven na třech pískovcových základech, věž i palác jistě převyšovaly vrcholy borovic a smrků rozsáhlého lesního porostu, kterým byl Valdštejn obklopen ze tří stran a jen na severu, za strmým srázem měl otevřený prostor.

Z původního objektu toho moc nezbylo, dochovalo se jen několik obvodových zdí. Na nejvyšším místě na východě je původní gotická zeď s protitými otvory oken.

Za severu byl hrad nedobytný, z ostatních stran byl chráněn rozsáhlým lesním porostem a divokou znětí pískovcových skal. Na dostatečnou ochranu byly vybudovány dvě hradní pevnosti. Kavčiny na jihu a Chlum zvaný také Kozlov na severozápadě.

Důvodem založení Valdštejna byl mohutný rozrod Markvarticů za panování Přemysla Otakara II. Zda byl zakladatelem hradu Jaroslav z Turnova není známo, víme však, že již jeho syn Zdeněk z Valdštejna byl jeho majitelem. Zdeněk z Valdštejna měl tři sourozence a již v této generaci propukly mezi nimi spory, které se v plném rozsahu projeví již ve třetí generaci. Šlo o majetkové spory mezi příbuznými rodu Rotštejnů a Valdštejnů, jak dosvědčuje loupení vsí na dosud neustálených hranicích panství. V polovině 14. století se rod Valdštejnů rozdělil na řadu větví, hrad Valdštejn byl nedílnou součástí majetku linie lomnické.

V 80. letech 14. století získali Valdštejn Vartemberkové, zřejmě jej koupil již Jan z Vartemberka. Husitské války narušily vládu Vartemberků, neboť hrad získali páni podobojí a to v roce 1423 Janem Rozvodou, zvaným jinak Rameš z Hrádku. Jeho pozice se posílila obsazením Turnova Janem Žižkou v roce 1424. V té době byl pánem Valdštejna jeden z bratří Valečovských (buď Bartoš nebo Bernard). Pro husity byl hrad Valdštejn důležitým opěrným bodem, mezi nimiž pan Valečovský zaujímal významné postavení jako důvěrník Žižkův. Neurovnané veřejné poměry a složité vlastnické poměry na Valdštejně, vedly

k tomu, že se na konci 30. let hradu zmocnily loupeživé roty, ty dobyla zemská hotovost v roce 1440.

Ani potom se vlastnické poměry nevyjasnily. Za blíže neznámých okolností se stal držitelem Valdštejna Kryštof Šof z Helfenburku. Spory ustaly, až za jeho syna Jindřicha Šofa, který prodal Valdštejn v roce 1493 Kateřině ze Štítar, která tu v roce 1495 zemřela.

Na začátku 16. století koupil zadlužený Valdštejn Jan Vojanský z Boskovic. Jeho podíly koupil r. 1514 Zikmund Smiřický ze Smiřic a založil své rozsáhlé panství na skalách, jeho rod je držel spolu s Valdštejnem až do českého stavovského povstání v roce 1618. Za Smiřických Valdštejn v polovině 16. století vyhořel a jelikož majitelé o hrad nestáli, byl již v roce 1582 zříceninou.

Roku 1620 se stal jeho majitelem Albrecht z Valdštejna a po jeho smrti Maxmilián z Valdštejna, o zříceniny Valdštejna však neměli majitelé zájem. Na konci 17. století se zde usadil poustevník Václav Holan Rovenský, dříve varhaník a známý autor barokní hudby. Hrad znovu oživil, tentokrát poustevníky. majitelé zde v první čtvrtině 18. století postavili obloukový most a na něm galerii pískovcových soch českých světců. Tento barokní vstup do hradu byl zakončen v roce 1836 empírovou branou.

V roce 1821 koupil hruboskalské panství i s Valdštejnem od Františka Adama z Valdštejna Jan Lexa z Aehrenthalu. Pro hrad nastala doba posledních stavebních úprav, které však sloužily jen k zpřístupnění jeho zříceniny v duchu romantismu.

V 19 století byl z iniciativy turnovského akademického malíře Jana Prouška přistavěn na třetím nádvoří pseudogotický palác, který romantický malíř vyzdobil malbami erbů majitelů Valdštejna a opatřil jej i napodobeným nábytkem. Po roce 1945 se stalo majitelem zříceniny město Turnov, které se je snaží zpevněním zdí zachovat alespoň ve stavu, jaký existuje od posledních úprav na konci 19. století.

Hrad Valdštejn je památkou od 3. 5. 1958 a patří mezi objekty, které spravuje město nebo obec. V tomto případě se stará o hrad město Turnov, pod jeho působení přešly zříceniny Valdštejna v roce 1945. Jeho hlavním cílem je zpevnění zdí a zachování památky s dalšími restaurátorskými pracemi.

Svoji návštěvností patří hrad k předním památkám ČR. Neřadí se sice mezi giganty s návštěvností kolem 100 000 návštěvníků ročně ale 75 000 turistů za rok jej předurčuje také k velké možnosti výdělku, prostřednictvím prodaného

vstupného za návštěvu tohoto objektu. Vstupné se zde pohybuje v rozmezí od 15,-- Kč za snížené vstupné pro děti, důchodce a studenty do 35,-- Kč účtované za plné vstupné. Výnosy této památky se z prodeje vstupného pohybují ročně kolem 2,1 mil. Kč. Režijní náklady spojené s provozem mi kastelánka paní Koucká přesně nesdělila. Prozradila mi však, že vzhledem k tomu, že jsou zde zaměstnání jen tři pracovníci, jsou tyto náklady opravdu nízké. A to tak, že nejen že finance ze vstupného pokryjí provoz, ale ještě zbudou prostředky i na pomoc při větších opravách. Z těchto peněz bylo např. použito 600 000,-- Kč na finanční výpomoc při opravě sklepení. Z fondu PZAD získal tento objekt v roce 2006, 985 000,-- Kč na statické zajištění sklepení – 1. nádvoří a na rok 2007 byl schválen příslib 950 000,-- Kč na obnovu a konzervaci gotického zdiva.

Další zdroj příjmů je z dalších akcí. Probíhají zde svatební obřady církevní i civilní. U této příležitosti se dá objednat přípitek, hostina na prvním nádvoří, projížďka kočárem, prohlídka objektu nebo historický program za přítomnosti šermířů. Dále jsou zde organizovány různé kulturní akce, hlavně koncerty. Za všechny budu jmenovat dlouholetou spolupráci s pěveckým souborem Hradecký tuctet, který zde má během roku několik koncertů a již řadu let vždy letní soustředění.

Rozdíl od státních památek je právě v tom, že peníze zůstávají dané památce (městu). Nejsou zde jako u státních objektů odebírány a až zpětně rozdělovány mezi jednotlivé památky.

Veškeré financování spojené s Valdštejnem je hrazeno z vlastních prostředků vydělaných provozní činností hradu. Mezi další možnosti financování patří snaha např. přes ministerstvo kultury dostat se k dotačním penězům, což se v poslední době městu daří. Dá se žádat i na krajském úřadě, letos zastupitelstvo libereckého kraje v souladu se zákonem 189 slíbilo 90 000,-- Kč k restaurování gotického torza. Důležitý pro financování obecných památek je samozřejmě městský nebo obecní rozpočet. Město se dostává k dotacím od ministerstva kultury a krajů prostřednictvím odboru školství a mládeže.

V roce 2006 proběhla na Valdštejně rekonstrukce sklepení pod 1. nádvořím a dlažby na 1. nádvoří. Celková částka, která byla využita na tyto práce se pohybovala okolo 2 milionů korun. 250 tisíc korun stála předprojektová a projektová příprava. Od ministerstva kultury byla slíbena dotace ve výši již zmiňovaných 985 tisíc za podmínky, že zbylých 50% uhradí město. Zde bylo

právě použito již zmíněných 600 000, které mohl Valdštejn poskytnout díky dobrému hospodaření.

V roce 2007 má dojít k opravám gotického torza. Na tyto úpravy se podařilo městu získat od ministerstva kultury 700 000 korun, díky čemuž nemusí město platit polovinu z dané částky, jak bývá zvykem u státních dotací, protože celková cena těchto prací je odhadována na 780 tisíc korun plus 190 tisíc korun upotřebených při projekční práci projekční ateliér a při archeologických pracích. Dalších již zmíněných 90 tisíc korun město dostane od kraje. Na město pak zbude částka pouhých 180 tisíc korun.

Ke všem takto vzniklým úpravám se musí nejdříve vyjádřit památkáři z libereckého kraje .

Rozdílný způsob je ve využívání poskytnutých dotačních peněz od státu a od kraje. U krajů je postup čerpání následovný. Město sice tyto peníze dostane až zpětně po provedení celkové přestavby. Naproti tomu peníze poskytnuté od státu jsou využívány postupně v průběhu restaurátorských prací. Státem je tedy vytvořen speciální účet, na který chodí postupně veškeré faktury do té doby, než je na daném účtu dosaženo částky, která byla městu přislíbena. Po dosažení této sumy je účet uzavřen a město musí zbytek úprav financovat z vlastní kapsy.

Hrad Kost

Hrad Kost leží v půvabné krajině Českého Ráje. Byl postaven na skalním pískovcovém ostrohu v lesnatém údolí, necelý kilometr od dříve stojícího prehistorického hradiště na Poráni. Krajina v okolí je velmi bohatá na vodní toky, které vytvořily zaplavené močály. Okolí hradu se dalo proměnit v těžko přístupný terén.

Hrad Kost byl budován ve stejné době jako hrad Karlštejn asi v polovině 14. století. Hrad založil před r. 1349 Beneš z Vartemberka. Zprávy o majitelích doplňuje průzkum stavebního vývoje hradu. Za nejstarší stavební období lze považovat vládu pánu z Vartemberka, Jana z Kunštátu a Žofie z Vartemberka, tj. léta 1349 – 1414. Hrad byl zakládán na nerovné a málo rozlehlé plošině, byl stavěn pískovcovými kvádry, kterým se na Sobotecku říká „Štuky“. Nejsilnější stěny má hlavní věž zvaná Bílá Věž, jejíž základnu tvoří nepravidelný lichoběžník, který umožňuje z jednoho místa na hradě vidět všechny jeho stěny současně. V období míru sloužil k obytným potřebám především starý palác. Ten byl zpevněn okrouhlou věží na nádvoří paláce. Již ve 14. století byl ve třetím rohu posledního nádvoří postaven další palác, tzv. věžový. V prostoru mezi ním a palácem starým byla vystavěna vysoká hradební zeď, u které byla nízká budova s kuchyní. Na čtvrtině nádvoří byla dodatečně přistavěna k hradbě dnešní prostorná kaple sv. Anny

Podle starých zpráv byly panské komnaty ozdobeny malovanými erby, některé dokonce zlatými ornamenty. Dodnes se zachovaly jen nepatrné zbytky rostlinných ornamentů v okenních špaletách.

Bouřlivé události v Čechách v 15. století nutily pány udržovat hrady v plné zbrojní pohotovosti. Další majitelé hradu Zajícové z Házmburku, patřili k předním panským rodům, které stály v táboře protivníků kalicha. Hrad Kost byl oporou katolíků na Mladoboleslavsku.

Kostecké panství vzrostlo v 15. století nebyvalou měrou. Bylo to v době, kdy pány hradu byli Házmburkové. Napomohla tomu i funkce, kterou získal Mikuláš Zajíc od zemského sněmu. Byl zvolen do komise zkoumající všechny smlouvy o majetkových přesunech za husitských válek. Výhoda byla z toho důvodu že sám Mikuláš, neměl v získávání majetku čisté svědomí. Do tohoto období zapadá i

rčení, které zde údajně pronesl Jan Žižka z Trocnova, řekl: „Kost patří psu“ a odtáhl s nepořízenou. Je ale známo, že Žižka Kost nikdy neobléhal, protože by to současní kronikáři zaznamenali.

V roce 1497 odkoupil obrovské Házmburské kostecké panství nejvyšší kancléř Království českého, pán Jan ze Šelemberka. Za jeho vlády byl na Kosti vystavěn Šelmerský palác s hranatou věžičkou, ozdobený plastickým pískovcovým znakem Šelmerků. Janův syn Jindřich ze Šelemberka prodal roku 1524 zadlužené kostecké panství Janovi z Bibrštejna, který si dal postavit v roce 1545 nový obytný palác s výhledem do údolí Plakánku.

Roku 1551 vymřela frýdlantská a kostecká větev Bibrštejnu. Panství připadla v roce 1556 Kryštofovi z Lobkovic. Roku 1576 došlo na Kosti k velmi významným stavebním změnám. V podhradí byl postaven panský pivovar, vyzdoben pamětní deskou s nápisem. Pivovar, nová správní budova i bibrštejnský palác byly zdobeny omítkou se sgrafity.

Lobkovicové vládli na Kosti až do roku 1637. Z dalších Lobkoviců lze zmínit dvě ženy. První byla Marie Magdaléna, která však držela panství jen krátce. už roku 1622 ho prodala své příbuzné Polyxeně Lobkovicové, rozené z Pernštejna. Období její vlády bylo přerušeno v letech 1632 – 1634, kdy kost náležela po prodeji frýdlantskému vévodovi Albrechtovi z Valdštejna. Valdštejn ho koupil od Polyxeny z Lobkovic za 150 000 kop gr. míš. Protože byl však 24. února 1634 zavražděn a ze slíbené částky zaplatil jen 10 000, bylo kostecké panství vráceno Polyxeně z Lobkovic. Valdštejnova smrt tragicky zasáhla i do osudu hradu Kosti, který byl jako ostatní zámky mrtvého vévody obsazeny císařskou armádou. Hrad obsadil hrabě Colloredo, jehož služebnictvo nepozorností o půlnoci z 18. na 19. května 1635 hrad zapálilo. Vyhořelo téměř vše. Možná právě obavy z velkých investic do oprav vedly k prodání hradu v r. 1637 z rukou knížete Václava z Lobkovic hraběti Heřmanu Černínovi z Chudenic.

Heřman pocházel z nezámožného rytířského katolického rodu. Jako voják bojoval za zájmy Habsburků. Věrnost císaři si dal zaplatit výnosnými úřady i povýšením do hraběcího stavu. Roku 1658 se podařilo Heřmanově třetí ženě Sylvii dosáhnout odvolání císařského rozkazu, aby byla Kost srovnána se zemí. Roku 1690 se téměř celý vartemberský palác zřítíl, na radu stavitelů byly všechny tři paláce změněny ve sklady obilí. Zůstalo jen několik místností v přízemí šelmerského a věžového paláce, kde byly kanceláře a byty úředníků.

Černínové vládli na Kostí do roku 1738, kdy museli panství prodat. Kupec byl císařský dvořan Václav Kazimír Netolický z Eisenberka. Roku 1769 zdědil kostecké panství rod hrabat Vratislavců Netolických a po nich jejich italská příbuzná Flaminiová dal Borgo – Netoličtí, kterým patřila Kost až do roku 1945. Protože nový italský majitelé nebyli příliš bohatí, byly provedeny jen nejnútnejší záchranné práce.

K větším opravám objektu došlo po roce 1946, kdy musela být po požáru 27. září 1946 vyměněna střecha bibrštejského paláce. Byl důkladně změřen hrad, provedena architektonická analýza a v roce 1953 byly zahájeny rozsáhlé asanační a restaurátorské práce. V letech 1945 – 1950 spravovalo hrad ministerstvo školství a poté se stal státním hradem.

Hrad Kost patří mezi kulturní památky, které jsou v soukromém privátním vlastnictví. Hrad však nebyl jen v soukromém vlastnictví. V letech 1945 – 50 ho spravovalo ministerstvo školství. V roce 1950 15. května byl znárodněn poslední majetek hradu Anně Marii dal Borgo. Ta se v Itálii, kde žila již dříve, provdala za Norberta Kinského. Od této doby se stává majitelem hradu stát, který financuje veškeré opravy provedené na Kostí. V roce 1953 byly zahájeny rozsáhlé asanační a restaurátorské práce. Prostory bývalé sýpky v palácových budovách byly upraveny na výstavní sály, bylo zde zřízeno muzeum gotického a renesančního umění. Kulturní památkou je Kost od 3. 5. 1958.

Stát je vlastníkem až do roku 1992 respektive 1993. V roce 1992 podává Norbert Kinský restituční nárok o navrácení hradu do soukromého vlastnictví. Vzhledem k tomu, že všechny soudní požadavky byly splněny, dochází ke kladnému vyřízení žádosti. Již roku 1993 je hrad Kost na základě rozhodnutí soudu navrácen do soukromého vlastnictví. Od té doby je spravován rodinou Kinských. Současným vlastníkem je jeden ze synů Norberta Giovanni Kinský dal Borgo.

Zajímavostí je, že po navrácení hradu si stát odvezl veškerý interiér (expozice muzea), který sem dříve přivezl a nový majitelé museli do jednoho roku sehnat nový. Proto veškerý interiér, který je zde možno vidět, byl na Kost přivezen z různých sídel rodu Kinských z celého světa. Kdyby totiž nezajistili interiér a neotevřeli památku pro veřejnost, byl by jim hrad odebrán. Soukromý vlastník je povinen ze zákona, navrácenou kulturní památku do jednoho roku zpřístupnit

veřejnosti jinak mu je odebrána a připadá opět státu – jak uvádí kastelán pan Adam.

V souvislosti s touto změnou se změnila i struktura financování. V době kdy byl vlastníkem stát, byly samozřejmě všechny úpravy hrazeny ze státní pokladny. Po navrácení památky roku 1993 je veškerý provoz hrazen majitelem hradu. Vzhledem k dobré lokalitě Českého Ráje, ve které je Kost umístěna, která nabízí turistům jak vyžití sportovního, tak odpočinkového a kulturního rázu, patří hrad Kost mezi velmi navštěvované kulturní památky. Její roční návštěvnost se pohybuje okolo 83 tisíc turistů za rok. Vzhledem k ceně vstupného, které je rozděleno podle dvou prohlídkových okruhů, které může návštěvník shlédnout, si hrad vydělá takovou částku, která mu umožní nejen bezproblémový chod hrazením provozních nákladů, ale i financování nutných oprav. Hrad je tedy soběstačně výdělečný. Ceny vstupného jsou za první i druhý okruh stejné, plná cena 90,-- Kč a snížená 50,-- Kč. Pokud absolvujeme obě prohlídky najednou zaplatíme na plném vstupném 150,-- Kč a 70,--Kč na sníženém. Výdělky ze vstupného se tedy pohybují okolo 7,45 milionů korun ročně. Zde je patrný mnohem vyšší výdělek než na státních nebo obecných památkách, který není způsoben větší návštěvností, ale mnohem větší částkou vstupného. Státní hrad se snaží o zpřístupnění kulturní památky za nízkou cenu, zatímco soukromý vlastník chce samozřejmě na památce hlavně vydělat. V tom se liší postoje státních a soukromých památek.

Soukromý vlastník si nepřál zveřejňovat žádné konkrétní částky, které se provozu, nebo oprav hradu Kost týkají, proto se díky výpovědi kastelána pan Adama pohybují jen na teoretické úrovni. Provozní náklady tedy asi nebudou dosahovat ve srovnání s výdělkem nějak podstatné části vzhledem k tomu, že hrad z výdělku v klidu pokryje i financování větších oprav hradních částí. Přestože si vlastníci vše financují sami asi z 93%, se zbylými sedmi jim pomáhá stát. Od státu mohou žádat o pomoc ve formě dotací na opravu havarijního stavu. Tyto dotace využili například v minulém roce, kdy byla pokládána nová střecha na věžovém paláci. Tato částka sice jen zakryla pronájem lešení, ale určitá výpomoc to byla. Odhadovaná cena této výpomoci je asi 250 – 300 tisíc korun pro představu. Dále může hrad žádat o peníze z fondů EU, ale doposud se tak nestalo. Podle slov pana Adama připravují na příští rok sestavení žádosti o grant z EU. Tato cesta je velmi obtížná, jsou potřeba různá vyjádření např. od

českých památkářů atd. Pokud se však něco takového podaří, získá se taková částka peněz, která je v porovnání s dotacemi poskytovanými státem nesrovnatelná.

Veškeré úpravy, které jsou na hradě prováděny musí být schváleny památkáři. Tyto práce zajišťuje projekční firma z Prahy, se kterou mají uzavřenou dlouhodobou smlouvu. Tato firma má přehled o všech významných opravách na 6 až 7 let dopředu. Podle nutnosti upřednostňuje jednotlivé úpravy. Byla zde již např. provedena oprava krovu a střechy, oprava věžového paláce atd.

Hrad si tedy na svůj provoz vydělává především z prodeje vstupného. Tyto výdělky však doplňují i tržby z ostatních akcí, které jsou na hradu Kost prezentovány. Jednou z hlavních zajímavostí vztahující se k akcím na Kosti jsou divadelní představení na posledním nádvoří hradu. Tato představení se píše speciálně pro Kost a jsou nacvičovány a hrány Divadlem v Celetné z Prahy. V roce 2005 se zde hráli tři mušketýři, v roce 2006 hororová komedie Prokletí rodu Baskervilů a pro tento rok je připravena další hororová komedie Hrabě Dracula. Z dalších akcí musím zmínit Čarodějnický kongres konající se na přelomu července a srpna. Jde o největší setkání léčitelů, mágů a vykladačů karet. Dále Oživení hradu od gotiky po baroko. Koná se každoročně na jaře a na podzim. Šedesát lidí oblečených v dobových kostýmech a rozmístěných po celém hradě. V kapli se zpívá, v paláci tancuje šlechta, v kuchyni jsou kuchařky atd. Dále jsou zde k vidění různé jednodenní akce např. šermíři. Hrad se také pronajímá k různým účelům. Např. za svatební obřad se zaplatí 5000,--Kč, svatebčané si zde mohou zaplatit i hostinu. Pronajmout se dá jak celý objekt tak jednotlivé sály. Často se zde nahrávají různé, většinou zahraniční nebo koprodukční filmy, popřípadě reklamy. S posledních filmů lze například zmínit film Hanibal zrození. Jak říká kastelán Adam výhodou soukromé památky při pořádání různých akcí je fakt, že nepotřebují povolení památkářů jako tomu je u státních památek.

Závěr

Na objektech, které jsem zařadil do své práce je vidět, velká péče vlastníků a především přímých správců – kastelánů objektů. Je zde velmi patrné obrovské nadšení a zaujetí s jakým se snaží o zachování těchto památek v co nelepším stavu. Tyto snahy jsou nutné o to víc, že oblast kultury tak jako příbuzná oblast vzdělávání je poněkud zanedbávanou a opomíjenou složkou života společnosti.

Výhodou mnou sledovaných objektů je samozřejmě oblast, ve které se nacházejí, Český ráj je poměrně hodně navštěvovanou částí ČR. Dalším kladem je jejich význam, který svou vysokou úrovní historické výpovědi, přesahuje rámec regionu.

Od svého vzniku jak je v práci uvedeno, všechny objekty střídaly majitele, prodejem, konfiskací, někdy byly lénem či zástavou, ale celá staletí byly pouze v soukromém vlastnictví. Po změně společenského uspořádání po II. Světové válce přecházely do vlastnictví státního a někde zastupovaly stát obce. V této době začíná působit památková péče. Od roku 1958 začal pracovat Státní ústav památkové péče a to je také datum, kdy byla většina památek zařazena do seznamu této instituce. Pro naše čtyři památky to znamenalo jejich ochranu a někdy, třeba v případě Kostí rozsáhlé práce na opravách a rekonstrukcích. Je ale také jisté, že některé menší památky v držení různých organizací, nenacházely své uplatnění a postupně chátraly. To však známe i z historie předcházejících staletí. Po roce 1989 se opět formy vlastnictví mění.

Dohled památkové péče je podle mého názoru, pro památky obecně důležitý. Byly by ovšem důležité některé změny v legislativě týkající se dozoru při pracích na památkových objektech a postihů při nedodržování předpisů ze strany neukázněných investorů. V historii jednotlivých památek jsou u jejich vlastníků také uvedeny přestavby a úpravy. Vidíme, že každá památka během let a staletí procházela určitým vývojem a postupně měnila svou tvář. To ovšem probíhalo v době, kdy plnila své původní poslání, v případě našich čtyř památek, jako sídlo šlechty. V okamžiku, kdy tuto funkci ztrácí, dochází k jejímu postupnému upadání a chátrání, což dokladuje příklad zříceniny hradu Trosky i hradu Valdštejn. Je kladem naší doby, že dokážeme tyto objekty zachovat, ale zároveň je jasné, že takto mohou být zachovávány ty nejvýznamnější a největší památky. V případě těch menších je nutné hledání možností jak uchovat jejich kulturní hodnotu a

zároveň přinést nové využití pro potřeby člověka naší doby. Některé památky mají význam pouze pro malý počet lidí či velmi malou oblast a pak je jisté, že jejich zachování bude záležitostí právě této omezené skupiny lidí nebo té které malé obce. Musíme se smířit i s tím, že mnohé objekty malého významu zmizí a uvolní místo novému, tak jak to probíhalo po celá staletí.

Financování památek probíhá na různé úrovni a tak jak je v práci uvedeno největší břemeno leží na státu, který ovšem přišel o velké množství finančních zdrojů a soukromé zdroje jsou zatím velmi málo kultivované. A to nejen v oblasti kulturních vzorců.

Problém financování zvětšuje velké množství památek a to i památek ve správě státu. Na jednu stranu můžeme být hrdí na tak velké množství kulturních a uměleckých děl, ale zajišťování finančních prostředků je velmi složité. Vždyť jen národních kulturních památek (NKP) je evidováno 206. V loňském roce jich bylo připsáno sedm. Do světového kulturního dědictví je zařazeno 12 našich, českých památek. Jako první byly v roce 1992 zapsány tři – Praha, historické centrum; Český Krumlov, historické jádro města a Telč, historické jádro města. Zatím jako poslední v roce 2003 Třebíč, židovská čtvrť a bazilika sv. Prokopa.

Pro financování památek lze využít státních příspěvků a prostředků z fondů jednotlivých programů, dále prostředků z fondů EU, ale jejich čerpání je ještě složitější a mnohdy byrokratičtější než na úrovni státu.

Při pročítání podmínek pro čerpání nebo přednášek a článků některých odborníků a politiků mám stále větší pocit, že všichni chtějí více mluvit, ale méně pomáhat. A největší tíha zodpovědnosti zůstává na pracovnících v terénu. Ostatně tak jako vždy.

Musím konstatovat, že ekonomický systém je ve vztahu k památkové péči velice macešský. Ekonomické a tržní systémy se vyvíjejí nárazově a spolu se společenskými změnami mění zaběhnuté vzorce a tak často způsobují zánik některých památek. Ve svých pohledech na fungování památkové péče a ekonomiky se musí inovovat především byrokratická sféra.

Snahou každého, kdo má kladný vztah k památkám, tak i mou, musí být působení na své okolí a tento pozitivní vztah šířit a podporovat, tak jak se o to snaží většina správců objektů. Pouze výchova a vzdělávání může přinést posun ve prospěch kulturního dědictví.

Použitá literatura

- T. Hájek, Zánik a vznik památkových péčí, EPOCH A s.r.o., Praha 2005, ISBN 80-86328-71-6
- V. Girsá, J. Holeček, P. Jerie, D. Morinová, Předprojektová příprava projektové dokumentace v procesu péče o stavební památky, Státní ústav památkové péče, Praha 2004, ISBN 80-86234-36-3
- I. Kopecká a kol., Preventivní péče o historické objekty a sbírky v nich uložené, Státní ústav památkové péče, Praha 2002, ISBN 80-86234-590-5
- A. Černá, H. Němečková, D. Sedláková, Metodické materiály pro výuku památkové péče, IDEA SERVIS, Praha 2005, ISBN 80-85970-35-x
- V. Paloch, Národní kulturní památky, Olympia, Praha 1981
- Církevní památky, B.A.T. Program, Praha 1998, ISBN 80-238-2704-9
- J. Šmatlák, Česká republika, Olympia, Praha 2002, ISBN 80-7033-733-8
- J. Úlovec, Ohrožené hrady, zámky a tvrze Čech, Libri, Praha 2005, ISBN 80-7277-208-2
- Z. Knápek, Průvodce po nejkrásnějších místech Čech, Rubico, Praha 2002, ISBN 80-85839-76-8
- B. Hameníková a kol., Veřejné finance, VŠE v Praze, Praha 1994, ISBN 80-7079-113-6
- J. Peková, Místní finance, VŠE v Praze, Praha 1992, ISBN 80-7079-590-5
- J. Krbová, Územní aspekty veřejných financí, VŠE v Praze, Praha 2004, ISBN 80-245-0742-0
- E. Kováčová, Státní pomoc nebo dobývání renty, Professional Publishing, Praha 2005, ISBN 80-86946-06-1
- V. Denár, T. Tichá, E. Žáková, Podpora umění a kultury z Evropské unie, Institut umění, Praha 2006, ISBN 80-7008-191-0
- Š. Vilamová, Jak získat finanční zdroje Evropské unie, GRADA Publishing, Praha 2004, ISBN 80-247-0828-0
- Š. Vilamová, Čerpáme finanční zdroje Evropské unie, GRADA Publishing, Praha 2005, ISBN 80-247-1194-x
- M. Kincl, Veřejná podpora v Evropské unii, BOVA POLYGON, Praha 2004, ISBN 80-7273-097-5
- D. G. Tsapikidou, D. Stuhlík, Průvodce fondy EU pro neziskové organizace, Nadace rozvoje občanské společnosti ve spolupráci s ECAS, Praha 2005

R. Anděl a kol., Hrady, zámky a tvrže v Čechách na Moravě a ve Slezsku III. Severní Čechy, Svoboda, Praha 1984, ISBN 25-089-84

www.angelfire.com/journal/deklarace

www.npu.cz

www.otevreneuvaly.cz

www.severskelisty.cz

www.pruvodce.com

www.turistik.cz

www.hrady-zamky.cz

www.hruby-rohozec.cz

www.severnicechy.info

www.rodinnevylety.cz

www.troskovice.craj.cz

www.hrad-valdstejn.cz

www.turnov.cz

www.jetel.cz

www.kinsky-dal-borgo.cz

Přílohy

Hrubý Rohozec

Hrad Trosky

Hrad Valdštejn

Hrad Kost

Kraj:
Priorita akce: ¹⁾
Poř. č. žádosti: ²⁾
Návrh podpory: ²⁾

Ž Á D O S T

o zařazení akce obnovy a zachování kulturní památky v havarijním technickém stavu do Programu záchrany architektonického dědictví na rok 2007

A. Identifikační údaje o památce a jejím vlastníkov (správci)

Název objektu:		
Obec, popř. katastrální území:		
Kraj	Okres:	
Č. p.:	Pozemek parc. č.:	Rejstř.č.:
Národní kulturní památka: ano/ne. ³⁾		
Umístění památky (místní název, ulice, č. orientační apod.):		
Druh památky (zámek, hrad, areál kláštera, kostel, městské opevnění, radnice, divadlo, zahrada apod.):		
Datování a slohové, popř. autorské zařazení objektu anebo stručná charakteristika jeho stavebních dějin:		
Hodnocení kulturního významu památky:		
Působení památky v prostředí: ve dvoře nebo v zahradě / v řadové zástavbě / jiné působení / místní dominanta / celoměstská nebo krajinná dominanta. ³⁾		
Technický stav památky:		
Stupeň ohrožení: možné ohrožení / nebezpečí z prodlení / přímé ohrožení / havárie. ³⁾		
Vlastnictví: státní / krajské / obecní / církevní / jiné právnické osoby / fyzické osoby. ³⁾		

Vlastník, popř. právnická osoba příslušná k hospodaření (u fyzické osoby - jméno, příjmení, rodné číslo; u právnické osoby - název organizace, IČ)		
Adresa vlastníka:		
Obec:		PSČ:
Ulice:		č.p./č.or.:
tel.:	Fax:	e-mail:
(u organizací a organizačních složek státu rovněž název a adresa zřizovatele):		
Uživatel objektu (u fyzické osoby - jméno, příjmení, rodné číslo; u právnické osoby - název, IČ)		
Obec		PSČ:
Ulice:		č.p./č.or.:
Adresa pro doručování:		
Obec:		PSČ:
Ulice:		č.p./č.or.:
Pokud vlastník nebo uživatel provádí v památce, jde-li o nemovitost, podnikatelskou činnost nebo živnost, uveďte jakou:		

B. Údaje o akci obnovy památky

Název a stručná charakteristika akce:
z toho práce v roce 2007:
Povaha obnovy: přestavba nebo dostavba / rekonstrukce se změnou vzhledu památky / bez změny vzhledu / záchrana / užití speciálních technologií / restaurátorské práce. ³⁾
Původní (předchozí, historické) využití památky:
Současné využití památky:
Využití památky navrhované po obnově:
Budoucí časové využití objektu: občasné / sezónní / celý rok v určitých dnech v týdnu / celoročně ve vybraných hodinách dne / celoroční plně. ³⁾

Uvažovaná lhůta celkové obnovy: do 1 roku / do 2 let / více než 3 roky. ³⁾	
Termín zahájení akce: 200 .	Termín dokončení akce: 200 .
Další časové údaje k přípravě a realizaci akce obnovy, možná rizika:	
Odhad nákladů na obnovu památky celkem (v Kč): z toho podíl vlastníka (popř. uživatele) (v Kč): podíl obce (v Kč): podíl kraje (v Kč): jiné - neveřejné zdroje (uved'te i jejich druh) (v Kč):	
Odhad výše úvěrů celkem a po jednotlivých letech obnovy (v Kč): Další údaje k finančnímu zajištění akce obnovy (uved'te rovněž uvažované zahraniční zdroje, přehled nákladů a potřeb finanční podpory z Programu v jednotlivých letech) v Kč:	
Odhad nákladů na akci v r. 2007 v Kč: z toho závazný podíl vlastníka (popř. uživatele) v Kč: . a potřeba podpory v Programu (min./max.) v Kč: /	
Odhad nákladů na provádění pravidelných oprav a běžnou údržbu památky po dobu 20 let od ukončení akce v Kč: Vlastní roční příjmy na údržbu památky: do 20 % / 21 - 40 % / 41 - 60 % / 61 - 80 % / 81 - 100 %. ³⁾ Potřeba státního příspěvku na údržbu v době do 20 let od ukončení akce v poměru k uvažovaným nákladům: 50 % a více / 40 % / 30 % / 20% / do 10 %. ³⁾	

C. Údaje o společenské efektivitě akce

Společenské přínosy (např. zvýšení kvality životního prostředí, využití pro kulturní a jiné společenské účely, ekonomické efekty, vytvoření nových trvalých nebo dočasných pracovních míst, přínos pro cestovní ruch, zpřístupnění památky veřejnosti a odhad zvýšení počtu návštěvníků po dokončení akce apod.):

Pokud památka je nebo po dokončení obnovy bude zpřístupněna veřejnosti, uveďte předpokládaný rozsah a časový režim návštěvníckého provozu:

V dne2006

.....

podpis vlastníka, popř. razítko

D. Příloha

Projekt záchrany kulturní památky

Musí být zpracován v rozsahu osnovy uvedené v příloze usnesení vlády č. 110 ze dne 22. 2. 1995 k Programu záchrany architektonického dědictví a doložen plánovou a fotografickou dokumentací.

Informace o náležitostech projektů záchrany podávají krajské úřady, popř. Magistrát hl. m. Prahy (jde-li o kulturní památku nacházející se na území hl. m. Prahy), a územní odborná pracoviště, popř. ústřední pracoviště (jde-li o národní kulturní památku) Národního památkového ústavu, která zároveň poskytují vlastníkově na jeho žádost bezplatnou odbornou pomoc při zpracování projektu záchrany.

E. Doklady

- a) doklad o vlastnictví (příslušnosti hospodaření) k památce (výpis z katastru nemovitosti nebo jeho ověřená kopie, kopie snímku katastrální mapy, popř. geometrického plnu, které nejsou starší než 6 měsíců),
- b) závazné stanovisko vydané příslušným orgánem státní památkové péče **k zamýšlené obnově památky** podle §14 zák. č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči, ve znění pozdějších předpisů,
- c) nařízení zabezpečovacích, popř. udržovacích prací, bylo-li stavebním úřadem vydáno, popř. posudek znalce o havarijním technickém stavu stavby,
- d) vyjádření příslušné obce k této žádosti,
- e) vyjádření příslušného územního odborného pracoviště, a jde-li o národní kulturní památku, vyjádření ústředního pracoviště Národního památkového ústavu k projektu záchrany, doporučení k zařazení do Programu, včetně vyjádření o naléhavosti (míře ohrožení památky) a odhadu rizik akce obnovy,⁴⁾
- f) specifikace druhu, rozsahu, způsobu, termínu provedení a sjednané nebo odborně odhadnuté ceny obnovy, včetně specifikace prací, k nimž se váže tato žádost,
- g) záměr prezentace památky zpřístupněné veřejnosti pro kulturně vzdělávací účely, pokud se jedná o památku využívanou tímto způsobem anebo k tomuto využití uvažovanou (není-li součástí projektu záchrany),
- h) podrobná fotodokumentace současného technického stavu památky,
- i) doklady o tom, že náklady potřebné na zachování a obnovu památky nemohou být kryty pouze z prostředků vlastníka.

F. Poučení

Tuto žádost vlastník památky samostatně projedná v příslušném územním odborném pracovišti Národního památkového ústavu, a jde-li o národní kulturní památku, v ústředním pracovišti Národního památkového ústavu, a předloží v termínu do 9. 5. 2006 krajskému úřadu, popř. Magistrátnímu úřadu hl. m. Prahy jako orgánu státní památkové péče, který se k žádosti vyjádří.

Vlastník žádost doručí odboru památkové péče Ministerstva kultury nejpozději do 15. 5. 2006

(Při osobním doručení je rozhodující otisk razítka podatelny, při podání poštou otisk razítka poštovního úřadu.) Neúplně vypracovaná žádost, jakož i žádost postrádající stanovené doklady a Projekt záchrany kulturní památky nejsou posuzovány. O zařazení žádosti do Programu je vlastník písemně informován Ministerstvem kultury v časové závislosti na rozpisu schváleného státního rozpočtu pro následující kalendářní rok.

H) Vyjádření (doporučení) krajského úřadu, popř. Magistrátu hl. m. Prahy:⁵⁾

.....
....
.....
....

V dne 2006

...

podpis vedoucího pracovníka krajského úřadu,
popř, Magistrátu hl. m. Prahy, razítko úřadu

Upozornění: Žádosti s neúplně vyplněným formulářem, nebo nedoložené předepsanými doklady budou při posuzování vyřazeny.

¹⁾ Navrhuje krajský úřad, popř. Magistrát hl. m. Prahy.

²⁾ Vyplňuje Ministerstvo kultury.

³⁾ Nehodící se škrtněte.

⁴⁾ Nepředkládá se, jde-li o kulturní památku, ke které je příslušný hospodařit Národní památkový ústav.

⁵⁾ Pro organizace zřizované Ministerstvem kultury se nevyplňuje.